

EWA BARUK-DZIĘCIOŁ¹

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0001-6608-1657

MIŁOŚĆ I EROTYZM JAKO ELEMENTY JĘZYKOWEGO OBRAZU ŚWIATA ŻEŃSKIEJ MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ

LOVE AND EROTICISM AS ELEMENTS COMPRISING THE LINGUISTIC
VIEW OF THE WORLD OF FEMALE UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

A linguistic picture of the world is such a vision of reality existing in the minds of people forming a language community which is fixed in words. The results of empirical research presented in this paper lead to the conclusion that no elements of the so-called striptease culture or confessing culture, or the phenomena of de-tabooisation or eroticisation, perceived as inherent traits of the contemporary mass culture, are observed within the love and eroticism prototypes – components of the linguistic world view of the women in early adulthood examined in this study.

Keywords: love, eroticism, linguistic view of the world

Abstrakt

Językowy obraz świata stanowi utrwaloną w słowach taką wizję rzeczywistości, jaka istnieje w świadomości osób stanowiących wspólnotę językową. Zaprezentowane w niniejszym tekście wyniki badań empirycznych prowadzą do spostrzeżenia, iż w obrębie prototypu zarówno miłości, jak i erotyzmu – wycinków językowego obrazu świata objętych badaniami kobiet w wieku wczesnej dorosłości – nie zauważa się ani elementów tzw. kultury obnażania czy kultury zwierzeń, ani zjawiska detabuizacji i zerotyzowania, które są postrzegane jako immanentne właściwości współczesnej kultury masowej.

Słowa kluczowe: miłość, erotyzm, językowy obraz świata

¹ Dr Ewa Baruk-Dzięcioł, pracownik badawczo-dydaktyczny, Katedra Wczesnej Edukacji, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, e-mail: ewbaruk@poczta.onet.pl.

WPROWADZENIE

Podjmując zagadnienie miłości i erotyzmu jako elementów językowego obrazu świata, warto spojrzeć zarówno na pojęcie obrazu świata, jak i językowego obrazu świata. Obraz świata jest systemem wiedzy, który kształtuje się w efekcie gromadzenia i scalania informacji pochodzących z przekazów społeczno-kulturowych oraz bezpośredniego doświadczenia egzystencjalnego człowieka (Rudkowska 1998, 312; Owczinnikowa, Dubrowska i Pieniagina 1998, 139). Stanowi on rezultat aktywności ludzkiej świadomości wobec otaczającej rzeczywistości i specyficzną formę jej poznawania (Bugaiewa 1998, 46), a także jest wyrazem interio-ryzacji kultury (Orzechowska 2015, 230).

A. Pajdzińska zwraca uwagę na to, iż „na elementarny, codzienny obraz świata składają się nie tylko przekonania deklarowane lub akceptowane, lecz również (...) pewne nieuświadomiane, czy nie w pełni uświadomiane, wyobrażenia i oczekiwania, w dużym stopniu modelowane przez język. Obraz świata wpisany w język danej zbiorowości, jest z punktu widzenia jej członka «naturalny» i w pewnym stopniu obligujący” (Pajdzińska 2001, 34).

Natomiast językowy obraz świata jest „zawartą w języku różnie zwerbalizowaną interpretacją rzeczywistości dającą się ująć w postaci zespołów sądów o świecie. Mogą to być sądy «utrwalone», czyli mające oparcie w samej materii języka, (...) ale także sądy (...) implikowane przez formy językowe, utrwalone na poziomie społecznej wiedzy, przekonań, mitów i rytuałów” (Bartmiński 2012, 12). Interpretacja ta jest dokonana z uwzględnieniem punktu widzenia, mentalności oraz potrzeb użytkowników języka, czyli percepcja i apercepcja świata przebiega w określony sposób i odbywa się z określonej perspektywy poznawczej (Piętkowa 2007, 90). Natomiast słownictwo stanowi rezerwar istotnych – społecznie i kulturowo – pojęć (Bartmiński 2012, 13-14). J. Maćkiewicz zauważa, iż istotne jest również to, w jaki sposób „wniesione zostaje do języka doświadczenie, przeżyta i wyobrażona przez wspólnotę komunikacyjną rzeczywistość” (Maćkiewicz 1999, 194).

Jednakże „język i kultura nie wyczerpują swej istoty w prostej symbolizacji świata zewnętrznego, «fotograficznym odbiciu» rzeczywistości, ale także ów świat modelują, współtworzą, projektują na miarę możliwości psychicznych (...) człowieka” (Ożdżyński 1995, 32). Natomiast reguły posługiwania się językiem są uwarunkowane społecznie i kulturowo, a przekazywane – w wyniku oddziaływań socjalizacyjnych (Kurcz 1995, 214-215).

Z tego powodu językowy obraz świata stanowi utrwaloną w słowach taką wizję, jaka istnieje w świadomości osób posługujących się tym językiem, gdyż to właśnie w świadomości przechowywane jest znaczenie jego znaków (Orzechowska 2015, 229). Zawarta jest więc w nim zarówno wiedza człowieka o świecie oraz rozumienie i ustosunkowanie się do rzeczywistości, jak i świat wartości (Kajfosz 2001, 44-46).

1. WOKÓŁ MIŁOŚCI I EROTYZMU

Miłość jest istotnym elementem ludzkiego życia – zarówno w jego wymiarze społecznym, jak i indywidualnym (Chrobak 2017, 95; Jędrzejko i Kita 2009, 129; Kajtoch 2012, 102). Wskazuje na to chociażby fakt, iż na przestrzeni wieków metamorfizie ulegały wzory jej przeżywania i wyrażania w poszczególnych tradycjach kultury europejskiej (Starczewska 1975, 55-149). W samym zaś XX wieku pojawiły się teorie miłości, których ślady można dostrzec w refleksji naukowej (Grzybek 2018, 35-36; Jędrzejko i Kita 2009, 127; Kiereś 1998, 15-29, Kuncewicz i Jaśkowska 2018, 44-55), co wskazuje na siłę ich oddziaływania na współczesną kulturę. Należy do nich koncepcja E. Fromma (Fromm 1992, 13-16), K. Wojtyły (Wojtyła 1982, 13-15) oraz R. Sternberga (Sternberg 2007, 275-278). Stąd ich najistotniejsze założenia zostaną przywołane.

Pierwszy ze wspomnianych autorów – E. Fromm – traktuje miłość jako sztukę, której nauka wymaga opanowania zarówno teorii, jak i praktyki. Aby ją osiąść, konieczne jest wykształcenie u siebie zespołów konkretnych postaw – troski połączonej z zainteresowaniem, odpowiedzialności, szacunku, a także pragnienia poznania adresata miłości. Miłość – w tym ujęciu – jest aktywną siłą w człowieku, która pomaga mu przezwyciężyć uczucie osamotnienia oraz izolacji. Natomiast radość i szczęście są uczuciami właściwymi dla początkowej fazy zakochania. Z kolei miłość o zabarwieniu erotycznym, ograniczająca się jedynie do relacji o charakterze zmysłowym, jest postrzegana jako jej niedoskonała postać (Fromm 1992, 15-54).

Z kolei K. Wojtyła ujmując miłość jako postawę woli, która opiera się na wzajemnym odniesieniu osób, szczególnie zaś osób różnej płci. Relacja pomiędzy nimi jest więc relacją społeczną, ukierunkowaną na ich dobro. Zawiera ona w sobie elementy nie tylko upodobania i pożądanego, życzliwości i wzajemności, ale także – przyjaźni (Wojtyła 1982, 14-85).

Jeszcze inne spojrzenie na miłość – jako stan uczuciowy – można odnaleźć w trójkrotnikowej teorii R. Sternberga. Jej istotnymi składnikami są: intymność, namiętność oraz zaangażowanie w utrzymanie związku. Pierwszy z tych czynników – intymność – łączy się z dbałością o dobro jej adresata, przeżywaniem szczęścia w jego obecności, odczuwaniem szacunku, a także oczekiwaniem wsparcia i zrozumienia z jego strony. Kolejnym składnikiem miłości jest namiętność, której towarzyszy intensywna motywacja do połączenia się z ukochaną osobą. Jej doświadczanie niesie ze sobą zarówno emocje pozytywne (zachwyt, czułość, pożądanie, radość), jak i negatywne (zazdrość, tęsknota, niepokój, ból). I wreszcie trzeci czynnik – zaangażowanie w utrzymanie związku – wiąże się z decyzjami, uczuciami i działaniami ukierunkowanymi na przeobrażenie relacji miłosnej w trwały związek oraz utrzymanie go pomimo napotykanego przeciwności (Sternberg 2007, 276-277).

W zasygnalizowanych koncepcjach miłości pojawia się kategoria erotyzmu. Jest on takim jej aspektem i przejawem, który dotyczy intymnych relacji pomiędzy osobami różnej płci (Wiśniewska-Roszkowska 1986, 5). Wspomniana intymność może być – w tym wypadku – rozumiana jako płaszczyzna kultury, w obrębie któ-

rej można usytuować przekonania będące wyznacznikami i regulatorami ludzkich działań o naturze cielesno-emocjonalnej (miłosno-erotycznej) pomiędzy dwiema osobami nie związanymi ze sobą więzami pokrewieństwa (Musioł 2011, 347).

Jednak – jak zauważa M. Musioł – we współczesnym świecie te „przekonania i działania o charakterze erotyczno-miłosnym (...) tracą swój intymny charakter i zostają «przeniesione» ze sfery prywatnej do publicznej” (Musioł 2011, 348; Giddens 2015, 9). To z kolei doprowadza do detabuizacji i zerotyzowania kultury, m.in. w efekcie upowszechnienia się tzw. kultury obnażania i kultury zwierzeń², a także – pornografii (Musioł 2011, 348; Dąbrowska 2008, 176). Natomiast te „przeobrażenia, dokonujące się we współczesnej kulturze, odzwierciedlają się (...) w języku” (Dąbrowska 2008, 173 i 176).

2. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE I ORGANIZACYJNE PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

Jednym ze sposobów umożliwiających diagnozowanie i rekonstrukcję istniejącego w świadomości obrazu świata, który został wyrażony na płaszczyźnie języka, jest metoda asocjacyjna (Woodworth i Schlosberg 1963, 81-84; Hunca-Bednarska 1997, 59; Kurcz 2000, 110). Wyróżnia się dwa jej typy. Jednym z nich jest kojarzenie swobodne, które ma charakter otwarty. Zadaniem respondentów jest podanie dowolnej reakcji werbalnej nasuwającej się im w związku z ekspozycją słowa-bodźca. Kolejny typ to kojarzenie kierowane, w którym sposób reagowania badanych osób precyzuje instrukcja.

W obrębie metody asocjacyjnej stosuje się swoiste dla niej techniki badawcze. Należą do niej zarówno techniki: kojarzenia jednorazowego swobodnego, kojarzenia jednorazowego kierowanego, kojarzenia ciągłego swobodnego oraz kojarzenia ciągłego kierowanego (Woodworth i Schlosberg 1963, 81-84).

Wymienione przez respondentów skojarzenia zgromadzone wokół danego słowa-bodźca, ukazują poszczególne aspekty ich językowego obrazu świata. Natomiast wyniki takich badań mogą być analizowane i opracowywane w różnorodny sposób (Grabska 2000, 336-337; Mikołajczyk-Matyja 2004, 1-2; Lach i Nowak 2007, 112).

Celem przeprowadzenia prezentowanych badań była rekonstrukcja językowego prototypu³, zarówno miłości, jak i erotyzmu u młodych kobiet, które wzrastały w kręgu pewnej kultury, mają zbliżone zainteresowania i plany zawodowe. Nie bez znaczenia jest również to, iż w biegu edukacji spotkały się one z podob-

² Anna Dąbrowska zauważa, iż na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci doszło do istotnych przeobrażeń w obszarach życia, które były wcześniej objęte kulturową sferą tabu. Obecnie obszar ten ulega systematycznemu kurczeniu się, czego wyrazem jest przesuwanie granic prywatności, a także – granicząca wręcz z ekshibicjonizmem – otwartość w wypowiadaniu się o sprawach postrzeganych wcześniej jako zdecydowanie prywatne (Dąbrowska 2008, 174-176).

³R. Jedliński twierdzi, iż „prototyp jest jednostką poznania (...) kategorii i jej charakteryzowania (...). Obejmuje więc reprezentację charakterystycznych cech posiadanych przez desygnaty czy egzemplarze pojęcia” (Jedliński 2000, 44-45). Podobnego zdania jest R. Piętkowa, która definiuje prototyp jako „zespół cech typowych dla danej kategorii, właściwych (...) najlepszym egzemplarzom”. Tak więc prototypowość może być rozumiana jako reprezentatywność lub typowość (Piętkowa 2007, 89).

nymi oddziaływaniami formacyjnymi. Wreszcie – należą one do jednej wspólnoty narodowej i są rdzennymi użytkownikami konkretnego języka etnicznego.

Podjęty problem badawczy łączył się z pytaniem o zakres i zawartość zarówno językowego prototypu miłości, jak i językowego prototypu erotyzmu, a także o ich wspólne elementy. Istotne było więc nie tylko określenie ilości wypełniających je asocjacji oraz ich znaczenie, ale również odnalezienie punktów zbieżnych.

Wspomniane badania empiryczne zostały przeprowadzone w jednym ośrodku akademickim⁴, w kilku grupach kilkudziesięcioosobowych, od kwietnia 2017 r. do marca 2018 r., z wykorzystaniem metody asocjacyjnej w wersji swobodnej ciągłej. Miały one pisemny charakter, zaś słowami bodźcowymi były „miłość” i „erotyzm”. Każda z respondentek otrzymała arkusz⁵ z prośbą o wymienienie tych słów lub wyrażen, które skojarzą się jej z poszczególnymi bodźcami werbalnymi. Łączny czas badań wynosił około 10 minut. Zebrano także informacje dotyczące wieku, stanu cywilnego i dzietności objętych badaniami młodych kobiet.

Grupa respondentek liczyła 150 osób – studentek drugiego roku nauczycielskich kierunków studiów⁶, w wieku od 21 do 25 lat, czyli u progu tzw. okresu wczesnej dorosłości (Ruszkiewicz 2018, 126). Jest to czas wkraczania w wiek autonomii oraz samodzielności, a także czas podejmowania ważkich decyzji dotyczących przyszłości. Wśród objętych badaniami osób nie było kobiet zamężnych i będących matkami. Świadomym zabiegiem było powstrzymanie się – ze względów moralnych – od zbierania informacji, co do faktu trwania respondentek w związkach uczuciowych i naturze ewentualnych związków. Chodziło o to, aby osobom zaangażowanym w relacje uczuciowe nie sugerować określonego inwentarza asocjacji opisujących ich związek. Natomiast w odniesieniu do respondentek aktualnie nie trwających w związkach o tym charakterze – ważne było to, aby nie wywoływać u nich poczucia ewentualnej depriwacji emocjonalnej, która mogłoby wpłynąć hamująco lub wręcz blokująco na sam proces kojarzenia.

3. Z BADAŃ NAD MIŁOŚCIĄ I EROTYZMEM – ELEMENTAMI JĘZYKOWEGO OBRAZU ŚWIATA

Analiza otrzymanego materiału leksykalnego została przeprowadzona kilkutorowo. Najpierw dokonano obliczeń, które pomogły ustalić poziom aktywizacji emocjonalnej respondentek przez oba słowa-bodźce. Następnie zrekonstruowano zarówno językowy prototyp miłości, jak i językowy prototyp erotyzmu, a także wyodrębniono

⁴Prezentowane badania mają charakter pilotażowy. Stąd ich wyniki należy traktować z ostrożnością.

⁵Arkusz był dwustronny. Respondentki zostały poproszone o zapisanie na jego awersie skojarzeń ze słowem-bodźcem „miłość”, natomiast na rewersie – z bodźcem „erotyzm” (to polecenie było umieszczone w zakładce, którą osoby badane otwierały na sygnał).

⁶Wybór próby badawczej nie był przypadkowy. Osoby te aspirują do wykonywania zawodu nauczycielskiego, stąd będą one w przyszłości – z racji jego wykonywania – szczególnie zaangażowane w proces transmisji kultury.

asocjacje wspólne, czyli takie, które pojawiły się w obu zbiorach materiału uzyskanego w związku z ekspozycją poszczególnych słów bodźcowych.

3.1. Ilościowa charakterystyka materiału badawczego

Jednym z aspektów ilościowej charakterystyki materiału leksykalnego było określenie udziału procentowego skojarzeń otrzymanych przy ekspozycji poszczególnych słów bodźcowych wobec całości materiału leksykalnego. Obliczono również niektóre wartości miary tendencji centralnej – średnią arytmetyczną ($\bar{x}$) asocjacji przypadających na przeciętną respondentkę, medianę (Me) oraz wartość modalną (Mo) uzyskanych skojarzeń. Ponadto obliczono odchylenie standardowe (s), współczynnik korelacji (r), następnie zaś – wartość wskaźnika różnicującego (Wr) otrzymane wielkości. W tabeli nr 1 ujęto dane liczbowe charakteryzujące materiał badawczy pod względem udziału procentowego, wartości średniej arytmetycznej, mediany oraz wartości modalnej, a także wartości współczynnika korelacji.

Tabela nr 1 – zestawienie danych liczbowych charakteryzujących materiał badawczy.

liczba osób	słowo bodźcowe	liczba reakcji werbalnych	udział procentowy wobec całości materiału werbalnego	$\bar{x}$	Me	Mo	r
150	miłość	1770	62,06	11,80	11	9	0,75
	erotyzm	1082	37,94	7,21	6	6	
	łącznie	2852	$Wr = 24,12$	$Wr = 4,59$	----	----	

Informacje zawarte w tabeli nr 1 pokazują, iż materiał leksykalny zgromadzony przy ekspozycji bodźca „miłość” jest obszerniejszy niż ten, który uzyskano w związku z bodźcem „erotyzm”. Wartość wskaźnika różnicującego ich udział procentowy wobec całości materiału badawczego jest wyższa aż o 24,12 punktu procentowego w odniesieniu do reakcji werbalnych na słowo-bodziec „miłość” niż na bodziec „erotyzm”. Okazało się także, iż przeciętna respondentka wymieniła o 4,59⁷ asocjacji więcej przy ekspozycji słowa bodźcowego „miłość” niż przy prezentacji bodźca „erotyzm”.

Z kolei analiza wartości miary tendencji centralnej – mediany i wartości modalnej – w odniesieniu do poszczególnych zbiorów materiału leksykalnego pokazała, iż – w związku z przyjętym poziomem statystycznej istotności poszczególnych wskaźników – pozostają one na zbliżonym poziomie. Warto zauważyć, iż ich wartości są każdorazowo wyższe w odniesieniu do materiału leksykalnego uzyskanego przy ekspozycji słowa-bodźca „miłość” niż przy prezentacji bodźca „erotyzm”.

Wydaje się to świadczyć o tym, iż bodziec „miłość” bardziej aktywizuje emocjonalnie objęte badaniami młode kobiety niż bodziec „erotyzm”, gdyż respondenci mają większe możliwości werbalizacyjne w związku z nim. Fakt ten można

⁷O istotności statystycznej wskaźników różnicujących takie parametry, jak: średnia arytmetyczna, odchylenie standardowe, mediana oraz wartość modalna, można mówić wtedy, gdy osiągnie ona próg przynajmniej trzech asocjacji. Jest to wartość, która pozwala sądzić o istnieniu stałej tendencji.

interpretować dwojako. Po pierwsze, respondentki mogą odczuwać erotyzm jako sferę tabu społecznego i kulturowego. Po drugie – być może – posiadają one niewielki zasób doświadczeń łączących się ze sferą erotyzmu.

Warte uwagi jest to, iż wartość współczynnika korelacji w obrębie obu zbiorów materiału badawczego jest wysoka (Zaczyński 1968, 210-211) i świadczy o istnieniu silnej zależności pomiędzy liczbą reakcji werbalnych respondentek na słowo-bodziec „miłość” a liczbą asocjacji, które zaktywizował u nich bodziec „erotyzm”.

Następny aspekt ilościowej analizy materiału badawczego dotyczy obliczenia odchylenia standardowego, maksymalnej i minimalnej liczby skojarzeń wymienianych przez respondentki w związku z poszczególnymi słowami-bodźcami. Informacje te zostały zawarte w tabeli nr 2.

Tabela nr 2 – zestawienie wartości miar rozproszenia w obrębie materiału badawczego.

liczba osób	słowo bodźcowe	x	s	max. liczba reakcji	min. liczba reakcji	Wr
150	miłość	11,80	4,49	16,29	7,31	8,98
	erotyzm	7,21	3,31	10,52	3,90	6,62
	Wr	4,59	1,18	5,77	3,41	2,66

Dane ujęte w tabeli nr 2 pokazują, iż wartości odchylenia standardowego reakcji werbalnych respondentek zaktywizowanych zarówno przez słowo bodźcowe „miłość”, jak i przez bodziec „erotyzm”, są w istotny sposób oddalone od uzyskanych każdorazowo średnich arytmetycznych. Świadczą więc one o znacznej rozpiętości liczby reakcji na oba słowa-bodźce. Z kolei wartość wskaźnika różnicującego odchylenie standardowe w obu przypadkach wynosi zaledwie 1,18 i nie osiąga – zasygnalizowanego już wcześniej – progu istotności oraz wskazuje na podobny poziom rozproszenia reakcji wokół ich średnich arytmetycznych.

Godna uwagi jest również minimalna i maksymalna liczba asocjacji wymienionych przeciętnie przez respondentki w związku z ekspozycją poszczególnych słów-bodźców. Okazało się, iż w związku z bodźcem „miłość” maksymalna liczba asocjacji przeciętnie podawanych przez objęte badaniami młode kobiety była znacznie większa niż przy prezentacji bodźca „erotyzm”. Wartość wskaźnika różnicującego wynosi tutaj aż 5,77. Podobną prawidłowość można dostrzec w odniesieniu do minimalnej liczby skojarzeń wymienionych przez respondentki przy ekspozycji słowa bodźcowego „miłość”. Jest ona przeciętnie wyższa o 3,41 asocjacji niż ta, którą uzyskano w związku ze słowem-bodźcem „erotyzm”.

Podsumowując – dokonane obliczenia pozwoliły na poczynienie kilku spostrzeżeń. Wartość współczynnika korelacji wskazuje na istnienie silnego związku pomiędzy liczbą reakcji objętych badaniami młodych kobiet na bodziec „miłość” a liczbą ich skojarzeń ze słowem „erotyzm”. Z kolei wartości takich parametrów, jak średnia arytmetyczna, mediana oraz wartość modalna, liczba asocjacji maksymalnie i minimalnie wymienianych przez przeciętną respondentkę, wskazują na większe

ich możliwości werbalizacyjne w odniesieniu do bodźca „miłość” niż wobec bodźca „erotyzm”. Można więc sądzić, iż to właśnie bodziec „miłość” bardziej zaktywizował emocjonalnie objęte badaniami młode kobiety niż bodziec „erotyzm”.

3.2. Rekonstrukcja językowego prototypu miłości i erotyzmu

Kolejną płaszczyzną opracowania materiału badawczego była analiza jego struktury rangowej. Umożliwiła ona rekonstrukcję zarówno językowego prototypu miłości, jak i językowego prototypu erotyzmu respondentek. Wśród skojarzeń o wysokiej frekwencji wyodrębniono dwa bloki. Podstawą włączenia do nich asocjacji stała się frekwencja (F) warunkująca osiągniętą przez nie częstość użycia (Cu). Jej wartość ukazuje to, jaka część objętych badaniami osób wymieniła dane skojarzenie. Dzięki niej do pierwszego z zasygnalizowanych bloków włączono asocjacje wymienione przez więcej niż 50% objętych badaniami osób (Kurcz 2000, 111). Tworzą one rdzeń poszczególnych fragmentów językowego obrazu świata. Natomiast do drugiego bloku zakwalifikowano te skojarzenia, które osiągnęły próg 20% częstości użycia i jednocześnie zostały podane przez mniej niż 50% respondentek. Oba zasygnalizowane bloki tworzą językowy prototyp poszczególnych elementów świata badanych osób. Z kolei skojarzenie zajmujące pierwszą pozycję rangową stanowi niejako emblemat – wyznaczonego przez słowo-bodziec – wycinka rzeczywistości.

W materiale leksykalnym, uzyskanym od objętych badaniami młodych kobiet, znalazło się piętnaście skojarzeń, które włączono do ich językowego prototypu miłości. W tabeli nr 3 zaprezentowano wspomniane asocjacje.

Tabela nr 3 – zestawienie skojarzeń zakwalifikowanych do językowego prototypu miłości.

słowo bodźcowe: miłość			
pozycja rangowa	asocjacja	F	Cu w %
I	zaufanie	90	60,00
II	rodzina	76	50,67
III	szczęście	58	38,67
	uczucie		
IV	bliskość	46	30,67
	przyjaźń		
V	troska	44	29,33
VI	szacunek	40	26,67
VII	wierność	38	25,33
VIII	radość	36	24,00
IX	poczucie bezpieczeństwa	34	22,67
	wsparcie		
	związek		
X	serce	32	21,33
XI	zrozumienie	30	20,00

Pierwszą kwestią, której warto przyjrzeć się, analizując dane ujęte w tabeli nr 3, jest zakres językowego prototypu miłości respondentek. Okazało się, iż dwa spośród skojarzeń o istotnej frekwencji – „zaufanie” i „rodzina” – zostały wymienione przez więcej niż 50% spośród nich i na tej podstawie zakwalifikowane zostały do jego rdzenia. Asocjacja „zaufanie”, która uplasowała się na najwyższej pozycji rangowej, stanowi niejako emblemat tego elementu językowego obrazu świata objętych badaniami młodych kobiet.

Interesujący jest układ reakcji werbalnych wypełniających rdzeń językowego prototypu miłości u respondentek. Bezpośrednie sąsiedztwo na pozycjach rangowych skojarzeń „zaufanie” i „rodzina” wydaje się być świadectwem ich przekonania o tym, iż to właśnie w rodzinie miłość najpełniej realizuje się poprzez zaufanie panujące wśród jej członków.

Z kolei do drugiego bloku asocjacji – czyli tych, które nie przekroczyły progu 50% częstości użycia i zarazem zostały wymienione przez przynajmniej 20% respondentek, włączono trzynaście reakcji werbalnych. Warto zwrócić uwagę na to, iż większość z nich wskazuje na stany psychiczne współtowarzyszące przeżywaniu miłości. Są to zarówno nazwy takich stanów, które ukierunkowują nastawie człowieka wobec otaczającego świata („szczęście”, „radość”, „poczucie bezpieczeństwa”), jak i nazwy uczuć o charakterze społecznym („przyjaźń”, „bliskość”) oraz wartościującym („szacunek”). Ten rejestr rozszerzają skojarzenia odnoszące się do stanów emocjonalno-wolicjonalnych („troska”, „wierność”, „wsparcie”). Poza wspomniany zakres znaczeniowy wykraczają jedynie trzy skojarzenia – „uczucie”, „związek” i „serce”. Pierwsze z nich wskazuje na psychologiczną naturę miłości, następne – stanowi określenie rodzaju bliskich więzi społecznych, ostatnie zaś – dotyczy najpowszechniejszego w kulturze symbolu miłości.

Można zauważyć, iż językowy prototyp miłości u objętych badaniami młodych kobiet jest zasadniczo zbieżny z jej obrazem, który wyłania się z zasygnalizowanych wcześniej dwudziestowiecznych koncepcji. Godne uwagi jest to, iż stanowi on mozaikę tych ich elementów, które zostały już wcześniej przywołane. Stąd pojawienie się konkretnych reakcji werbalnych wydaje się być warunkowane przez silne oddziaływania i wpływy kulturowe – z jednej strony, z drugiej zaś – może być ono wyrazem najgłębszych pragnień i potrzeb emocjonalnych respondentek, ich wyobrażeń i marzeń, które zrodziły się niejako na kanwie oddziaływań tych aspektów współczesnej kultury. Wynikać ono może także z zasobu indywidualnego doświadczenia poznawczego i egzystencjalnego nabytego, przez objęte badaniami młode kobiety, w ramach szerszego środowiska społecznego. Warto zasygnalizować również to, iż w obrębie językowego prototypu miłości u respondentek nie pojawiły się żadne skojarzenia, które wskazywałyby na miłość o podłożu (lub charakterze) zdecydowanie erotycznym.

Jaka jest natomiast zawartość i zakres prototypu erotyzmu, który ukształtował się w świadomości objętych badaniami młodych kobiet, a został wyrażony na płaszczyźnie ich języka? W materiale badawczym uzyskanym przy ekspozycji

słowa-bodźca „erotyzm” pojawiło się siedem asocjacji, które tworzą językowy prototyp tego elementu rzeczywistości. Zestawienie to zaprezentowano w tabeli nr 4.

Tabela nr 4 – zestawienie skojarzeń zakwalifikowanych do językowego prototypu erotyzmu.

słowo bodźcowe: erotyzm			
pozycja rangowa	asocjacja	F	Cu w %
I	pożądanie	88	58,67
II	seks	80	53,33
III	namiętność	74	49,33
IV	bliskość	48	32,00
V	miłość	46	30,67
VI	nagość	40	26,67
VII	intymność	34	22,67

Dane ujęte w tabeli nr 4 pozwalają zauważyć, iż pojawiły się dwie asocjacje, które osiągnęły próg 50% częstości użycia i stanowią rdzeń językowego prototypu erotyzmu. Na najwyższej pozycji rangowej znalazło się skojarzenie „pożądanie”, które jawi się jako jego emblemat w świadomości i języku respondentek. Następną pozycję rangową zajęła asocjacja „seks”.

Godna uwagi jest konfiguracja zasygnalizowanych skojarzeń. Asocjacja „pożądanie” zakłada nagły i intensywny pociąg fizyczny oraz silne pragnienie miłosne o zabarwieniu erotycznym. Z kolei skojarzenie „seks” odnosi się do wszelkich ludzkich działań o charakterze cielesno-zmysłowym. Tak więc, bezpośrednie sąsiedztwo na pozycjach rangowych zasygnalizowanych asocjacji wydaje się być wyrazem – budowanego przez współczesną kulturę masową – przekonania o konieczności natychmiastowego zaspokajania wszystkich rozbudzonych pragnień i potrzeb.

Pozostałe asocjacje wypełniające językowy prototyp erotyzmu, osiągnęły próg częstości użycia wynoszący 20% i jednocześnie zostały wymienione przez mniej niż 50% objętych badaniami osób. Warunek ten spełniło pięć skojarzeń. Zakres znaczeniowy części z nich wiąże się ze stanami uczuciowymi współwystępującymi z doświadczeniem erotyzmu („miłość”, „bliskość” i „namiętność”). Kolejną asocjacją spełniającą wspomniane kryterium jest „nagość”, która łączy się z jednym ze współczesnych symboli erotyzmu, następna zaś – „intymność” – wskazuje na przekonania warunkujące i regulujące działania o charakterze erotyczno-miłosnym, podejmowane przez osoby zaangażowane w konkretną relację cielesno-emocjonalną.

Szczególnie uwagę zwraca fakt pojawienia się w obrębie językowego prototypu erotyzmu skojarzenia „miłość”, które uplasowało się na piątej pozycji rangowej. Świadczy to o silnym związku – w świadomości i języku respondentek – przeżywania i doświadczenia miłości z doświadczeniem i przeżywaniem erotyzmu.

Ostatnią płaszczyzną analizy leksykalnego materiału badawczego było odnalezienie w obu zbiorach asocjacji wspólnych – pojawiających się jako reakcje werbalne przy ekspozycji poszczególnych słów bodźcowych. Okazało się, iż wystąpiły aspekty, w których wyraźnie się one zazębiają. Na uwagę zasługują skojarzenia wspólne zaprezentowane w tabeli nr 5.

Tabela nr 5 – zestawienie skojarzeń wspólnych dla językowego prototypu miłości oraz językowego prototypu erotyzmu.

słowo bodźcowe: miłość		asocjacja	słowo bodźcowe: erotyzm		Wr Cu
Cu w %	pozycja rangowa		pozycja rangowa	Cu w %	
30,67	IV	bliskość	IV	32,00	1,33
0,67	XXII	intymność	VII	22,67	22,00
2,67	XXI	pożądanie	I	58,67	56,00
13,33	XIV	seks	II	53,33	40,00
26,67	VI	szacunek	XVII	0,67	26,00
38,67	III	szczęście	XVII	0,67	38,00
38,67	III	uczucie	XII	8,00	30,67
60,00	I	zaufanie	XIII	6,67	53,33
20,00	XI	zrozumienie	XVII	0,67	19,33

Zasygnalizowane w tabeli nr 5 skojarzenia, które okazały się wspólne dla obu zbiorów materiału badawczego, odnoszą się do sfery głębokich uczuć respondentek – odzwierciedlają ich pragnienia oraz oczekiwania związane z przeżywaniem miłości i doświadczaniem erotyzmu. Częstość użycia, jaką asocjacje te osiągnęły w poszczególnych zbiorach materiału leksykalnego, wyraźnie świadczy o odczuwaniu ich istotności zarówno w językowym obrazie miłości, jak i językowym obrazie erotyzmu przez objęte badaniami młode kobiety.

Godne uwagi jest to, iż asocjacja „bliskość” uzyskała przy ekspozycji poszczególnych słów-bodźców jednakową – czwartą – pozycję rangową. Respondentki wymieniały ją ze zbliżoną częstotliwością zarówno przy prezentacji bodźca werbalnego „erotyzm”, jak i słowa-bodźca „miłość”. Wartość wskaźnika ją różnicującego wynosi zaledwie 1,33 punktu procentowego. Sytuacja ta wyraźnie wskazuje na fakt, iż adekwatność tego skojarzenia wobec poszczególnych słów-bodźców jest utrwalona kulturowo.

Natomiast w odniesieniu do pozostałych skojarzeń wspólnych można założyć odmienną sytuację. Niektóre z nich były znacznie częściej wymieniane w związku z ekspozycją słowa-bodźca „miłość”. Są to: „uczucie”, „szczęście”, „zaufanie”, „zrozumienie” oraz „szacunek”. Z kolei przy prezentacji słowa-bodźca „erotyzm” asocjacje te uzyskały status jednorazowych lub pojawiły się z niewielką częstością użycia i uplasowały się na odległych pozycjach rangowych. Wartość wskaźnika różnicującego jest tutaj znacząca i waha się w przedziale od 19,33 do 53,33 punktu procentowego.

Jeszcze inne skojarzenia wspólne częściej podawały respondentki w odniesieniu do słowa-bodźca „erotyzm”. Są to: „pożądanie”, „seks” oraz „intymność”. Natomiast przy prezentacji bodźca werbalnego „miłość” znalazły się one na niskich pozycjach rangowych. I w tym wypadku wartość wskaźnika różnicującego częstość ich użycia jest wysoka, gdyż waha się w granicach od 20 do 56 punktów procentowych.

Znamienne jest to, iż w materiale leksykalnym zgromadzonym przy ekspozycji słowa-bodźca „erotyzm” pojawiła się asocjacja „miłość”. Dzięki osiągniętej częstości

użycia (30,67%) uplasowała się ona na piątej pozycji rangowej i tym samym znalazła się w obrębie językowego prototypu erotyzmu u objętych badaniami młodych kobiet. Z kolei przy prezentacji słowa-bodźca „miłość” pojawiło się wprawdzie skojarzenie „erotyzm”, jednak otrzymało ono status asocjacji jednorazowej. Wydaje się to świadczyć o subiektywnie odczuwanej przez respondentki istotności tych elementów w obrazie świata, zaś słów – w językowym obrazie świata.

PODSUMOWANIE

Metoda asocjacyjna umożliwia dotarcie do wizji świata, która powstaje w ludzkiej świadomości. Natomiast wymienione przez respondentów reakcje werbalne, skoncentrowane wokół konkretnego słowa-bodźca, ukazują poszczególne aspekty ich językowego obrazu świata.

Analiza materiału leksykalnego – uzyskanego w związku ze słowami bodźcowymi „miłość” i „erotyzm” – pozwoliła dostrzec istotne właściwości ich językowego prototypu u objętych badaniami młodych kobiet. Te cechy charakterystyczne są szczególnie widoczne w dwóch aspektach. Pierwszym z nich są dane liczbowe opisujące otrzymany materiał badawczy, kolejnym – zawartość treściowa prototypu fragmentów rzeczywistości zasygnalizowanych przez słowa bodźcowe.

Okazało się mianowicie, iż respondentki nie tylko przeciętnie wymieniały więcej reakcji werbalnych w związku z ekspozycją słowa-bodźca „miłość” niż słowa bodźcowego „erotyzm”. Udało się również zauważyć, iż wartość wskaźnika różnicującego udział procentowy asocjacji otrzymanych przy ekspozycji poszczególnych słów bodźcowych wobec całości materiału leksykalnego przyjmuje wartość wyższą w odniesieniu do reakcji werbalnych na słowo-bodziec „miłość” niż bodziec werbalny „erotyzm”. Także wartości mediany, wartości modalnej i odchylenia standardowego są wyższe w obrębie materiału werbalnego zgromadzonego w związku z bodźcem „miłość”.

Istotna różnica jest zauważalna także w ilości asocjacji budujących językowy prototyp wspomnianych elementów rzeczywistości. Prototyp miłości jest bardziej rozbudowany niż prototyp erotyzmu. To z kolei pozwala sądzić, iż w świadomości i języku, objętych badaniami młodych kobiet daje się zauważyć pewne ograniczenie w przebiegu procesu kojarzenia. Jego źródło może być dwojakie. Objęte badaniami osoby odczuwają tabu społeczno-kulturowe łączące się ze sferą erotyzmu – z jednej strony, z drugiej zaś – ograniczenia te mogą wynikać ze skromnego zasobu doświadczeń respondentek łączących się ze sferą erotyzmu.

Następnym aspektem właściwości zarówno językowego prototypu miłości, jak i językowego prototypu erotyzmu jest ich zawartość treściowa. W oparciu o materiał badawczy udało się zauważyć, iż profil prototypu miłości jest w wielu punktach zbieżny z jej dwudziestowiecznymi koncepcjami – E. Fromma, K. Wojtyły oraz R. Sternberga. Warto jednak dodać, iż nie jest to zbieżność kompleksowa, lecz jedynie w odniesieniu do pewnych elementów poszczególnych teorii miłości.

Z kolei językowy obraz erotyzmu u objętych badaniami młodych kobiet wydaje się być modelowany przez oddziaływania – nasyconej treściami o cielesno-zmysłowym charakterze – współczesnej kultury masowej. Świadczy o tym zawartość jego prototypu, który odzwierciedla lansowane współcześnie przekonanie o konieczności zaspokajania wszystkich potrzeb – także tych, które wiążą się z ludzką płciowością. Godne uwagi jest jednak i to, iż objęte badaniami młode kobiety łączą z kategorią erotyzmu pragnienie przeżywania miłości i doświadczania bliskości. Pozwala to więc sądzić, że respondentki nie utożsamiają go jedynie ze spektrum zachowań mających służyć wyłącznie realizacji wartości hedonistycznych, zaś działania o charakterze cielesno-emocjonalnym mają być wyrazem ich pragnienia miłości i bliskości.

Okazało się również, iż elementami wspólnymi zarówno dla językowego obrazu miłości, jak i językowego obrazu erotyzmu są asocjacje odnoszące się do głębokiej sfery uczuć respondentek, które łączą się zarówno z przeżywaniem miłości, jak i doświadczaniem erotyzmu. Pojawienie się jednego z nich wydaje się być szczególnie silnie modelowane przez oddziaływania społeczno-kulturowe. Jest to mianowicie skojarzenie „bliskość”, które wyznacza atmosferę, a także klimat przeżywania oraz odczuwania przez nie zarówno miłości, jak i erotyzmu.

Do takiego spojrzenia na wyniki uzyskane w efekcie przeprowadzenia badań asocjacyjnych upoważnia – już wcześniej przywołana – myśl A. Pajdzińskiej o tym, iż na obraz świata – wpisany w język określonej wspólnoty – składają się nie tylko przekonania, ale również oczekiwania i wyobrażenia, które nie zawsze są w pełni uświadamiane przez jej członków. Można jednak – w oparciu o uzyskane wyniki – stwierdzić, iż w obrębie zarówno językowego prototypu miłości, jak i językowego prototypu erotyzmu u respondentek nie zauważa się ani elementów tzw. kultury obnażania czy kultury zwierzeń, ani zjawiska detabuizacji i zerotyzowania, które są postrzegane jako immanentne właściwości współczesnej kultury masowej.

BIBLIOGRAFIA:

- Bartmiński, Jerzy. 2012. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bugaiewa, Lubov L. 1998. Językowa konceptualizacja mentalnych mirow w ruskoj kartinie mira. W: *Leksyka w komunikacji językowej: materiały konferencji międzynarodowej (Gdańsk-Łączyńo, wrzesień 1998)*, red. Marcelina Grabska i Joanna Korzeniowska-Berczyńska, 46-47. Gdańsk: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego.
- Chrobak, Stanisław. 2017. Uniwersalizm miłości wychowawczej w systemie prewencyjnym Jana Bosko. *Seminare*, 1(38), 89-100.
- Fromm, Erich. 1992. *O sztuce miłości*, tłum. Aleksander Bogdański. Warszawa: Wydawnictwo SAGITTARIUS.
- Dąbrowska, Anna. 2008. Zmiany obszarów podlegających tabu we współczesnej kulturze. *Język a Kultura*, 20, 173-196.

- Grabska, Marcelina. 2000. Asocjacyjny portret mężczyzny. W: „Słowa, słowa, słowa”... w komunikacji językowej, red. Marcelina Grabska, 335-348. Gdańsk: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego.
- Giddens, Anthony. 2015. *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, tłum. Alina Szużycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grzybek, Grzegorz. 2018. Seksualność małżeńska: między prokreacją a miłością. *Społeczeństwo i Rodzina*, 57 (4), 27-39.
- Hunca-Bednarska, Anna. 1997. *Skojarzenia werbalne w schizofrenii*. Lublin: Czelej.
- Jedliński, Ryszard. 2000. *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Jędrzejko, Ewa i Małgorzata Kita. 2009. Wyznanie miłosne jako akt mowy. Tabu – konwencja – detabuizacja (?). *Język a Kultura*, 21, 127-144.
- Kajfosz, Jan. 2001. *Językowy obraz świata w etnokulturze Śląska Cieszyńskiego*. Czeski Cieszyn: PROprint.
- Kajtoch, Wojciech. 2012. Pisząc: miłość. *Polonistyka*, 89-106.
- Kiereś, Barbara. 1998. Klasyczna teoria człowieka a miłość narzeczeńska i małżeńska. *Roczniki Nauk Społecznych*, 26 (2), 15-30.
- Kuncewicz, Dariusz i Katarzyna Jaśkowska. 2018. Opowieści o miłości a satysfakcja ze związku. *Społeczeństwo i Rodzina*, 1 (54), 44-56.
- Kurcz, Ida. 1995. *Pamięć. Uczenie się. Język*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kurcz, Ida. 2000. *Psychologia języka i komunikacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Lach, Michalina i Michał Nowak. 2007. Skojarzenia słowne osób dwujęzycznych na podstawie języków: polskiego i włoskiego. *Investigationes Linguisticae*, 15, 112-128.
- Maćkiewicz, Jolanta. 1999. Wyspa – językowy obraz wycinka rzeczywistości. W: *Językowy obraz świata*, red. Jerzy Bartmiński, 193-206. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Mikołajczyk-Matyja, Nawoja. 2004. Skojarzenia słowne niewidomych i widzących użytkowników języka polskiego – studium porównawcze. *Investigationes Linguisticae*, 11, 1-17.
- Musioł, Maciej. 2011. Intymność a kultura. Czysta relacja Giddensa w perspektywie społeczno-regulacyjnej teorii kultury. *Filo-Sofija*, 12 (1), 347-360.
- Orzechowska, Joanna. 2015. Słownik asocjacyjny jako narzędzie przygotowania komentarza lingwokulturolologicznego. *Acta Polono-ruthenica*, 20, 229-235.
- Ożdżyński, Jan. 1995. Perspektywa kognitywna w badaniach nad językiem dzieci i młodzieży. W: *Językowy obraz świata dzieci i młodzieży*, red. Jan Ożdżyński, 32-65. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.

- Owczinnikowa, Irina G., Ludmiła A. Dubrowska i Elena B. Pieniagina. 1998. Leksikon kak zerkalo wozroстных izmienenii kartiny mira u dieti 7-10 let. W: *Leksyka w komunikacji językowej: materiały konferencji międzynarodowej (Gdańsk-Łączyń, wrzesień 1998)*, red. Marcelina Grabska i Joanna Korzeniowska-Berczyńska, 139-140. Gdańsk: Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego.
- Pajdzińska, Anna. 2001. My, to znaczy... (z badań językowego obrazu świata). *Teksty Drugie*, 1 (66), 33-53. Dostęp: 27.06.2019. [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r2001-t-n1_\(66\)/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r2001-t-n1_\(66\)-s33-53/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r2001-t-n1_\(66\)-s33-53.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r2001-t-n1_(66)/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r2001-t-n1_(66)-s33-53/Teksty_Drugie_teoria_literatury_krytyka_interpretacja-r2001-t-n1_(66)-s33-53.pdf).
- Piętkowa, Romualda. 2007. Językowy obraz świata i stereotypy a nauczanie języka obcego. W: *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*, red. Aleksandra Achtełik i Jolanta Tambor, 85-104. Katowice: Wyd. Gnome.
- Rudkowska, Grażyna. 1998. Obraz świata. W: *Podstawy psychologii. Podręcznik dla studentów kierunków nauczycielskich*, red. Wanda Pilecka, Grażyna Rudkowska i Leszek Wrona, 238-319. Kraków: Wydawnictwo Naukowe AP.
- Ruszkiewicz, Dorota. 2018. Fundamenty związków uczuciowych w narracji kobiet w średnim okresie dorosłości, *Społeczeństwo i Rodzina*, 56 (3), 125-141.
- Starcewska, Krystyna. 1975. *Wzory miłości w kulturze Zachodu*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sternberg, Robert. 2007. Dwuskładnikowa teoria miłości. W: *Nowa Psychologia Miłości*, red. Robert Sternberg i Karin Weis, tłum. Anna Sosenko, 275-296. Taszów: Moderator.
- Wiśniewska-Roszkowska, Kinga. 1986. *Eros zabłąkany*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych.
- Wojtyła, Karol. 1982. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Woodworth, Robert S. i Harold Schlosberg. 1963. *Psychologia eksperymentalna*, t. 1, tłum. Andrzej Lewicki i Ergon Vielerose. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Zaczyński, Władysław. 1968. *Praca badawcza nauczyciela*. Warszawa: WSiP.